

YAĞLI TOHURLAR VE BİTKİSEL YAĞ SEKTÖRÜNÜN FİNANSAL ANALİZİ: HATAY İLİNDE BİR UYGULAMA

Songül KAKİLLİ ACARAVCI

Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü, sacaravci@mku.edu.tr

Onur Cenk ERGÜVEN

PAYMAR Pamuk Yağı ve Margarin Tic. San. AŞ, Genel Müdür Yrd.,
onur.erguven@ozbugday.com.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı bitkisel yağ sektöründe yağlı tohum hammaddesi yetersizliğinden kaynaklanan atıl kapasite sorununun olası etkilerini finansal oranlar yardımıyla yorumlamak suretiyle ülkede yağlı tohum üretiminin önemini ortaya koymak ve konuyla ilgili öneriler geliştirmektir. Çalışmada sektörel sorunlara yönelik açıklamalar yapılmış, bitkisel yağ sektörünün finansal oranları yorumlanmış ve sonrasında pamuk bitkisinin ağırlıkla yetiştirildiği Hatay ilinde temsili bir firmanın finansal tabloları oran analizi teknikleriyle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, yağlı tohumlar ve bitkisel yağ sektörünün oran analizi sonuçları ile mukayese edilmiş, böylece sonuçların tutarlı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca firmanın sektördeki yeri ve payı inceleme konusu edilmiştir. Analiz neticesinde yağlı tohum ekiminin arttığı ve hammadde temininde sorun yaşanmayan 2010 yılında, hammadde temininde sorun yaşanan diğer dönemlere (2009 ve 2011) göre kapasite kullanım oranının yükselmesine bağlı olarak şirketin maliyetlerinde azalış olduğu için sektör genelinde karlılık değerlerinin arttığı, Pamuk A.Ş.'nin aynı dönemdeki karlılık değerlerinin sektöre göre daha yüksek gerçekleştiği saptanmıştır. Öte yandan Pamuk A.Ş.'nin sektöre göre daha az risk alan bir yaklaşımda olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yağlı Tohumlar, Bitkisel Yağlar, Ayçiçeği, Pamuk, Hatay.

THE FINANCIAL ANALYSIS OF OIL SEEDS AND VEGETABLE OIL SECTOR: AN APPLICATION ON HATAY

Abstract

The aim of this study is, oilseed feedstock vegetable oil industry caused by the inability of the possible effects of excess capacity problem by interpreting financial ratios, to help reveal the importance of oilseed production in the country and to develop recommendations on the subject. In the study, remarks made towards sectoral issues, vegetable oil sector after financial ratios, interpreted by weight of cotton plants grown in Hatay province, a representative of the company's financial statements, ratio analysis techniques were analyzed. The resulting findings, oilseeds and vegetable oil industries were compared with the results of the ratio

analysis, we tried to determine whether the results were consistent. We also share the firm's position in the industry and has been the subject of study. Analysis as a result of oilseeds cultivation has increased and supply of raw materials pose a problem-free in 2010, raw material supply problems experienced other periods (2009 and 2011) by the capacity utilization rate to rise, depending on the company's decrease in cost because the overall sector profitability levels were higher, Cotton Inc.'s profitability of the sector than in the same period value has been determined that high place. While cotton Inc.'s higher than the sector in an approach was found to be less risk.

Keywords: Oil Seed, Vegetableoil, Sunflower, Cottonseed, Hatay.

Giriş

Yağlı tohum üretimi yaratmış olduğu ekonomik değerden dolayı büyük önem taşımaktadır. Dünyada kendi tüketim ihtiyacından daha fazla yağlı tohum üreten ülkeler finansal avantaj yakalarken ihtiyaç duyduğu yağlı tohumu ithal eden ülkeler ise yağ üretiminde ciddi anlamda dezavantajlı duruma düşmektedir.

Türkiye’de, toprak kalitesi ve iklim açısından ziraatının mümkün olmasına rağmen, ihtiyaç duyulan yağlı tohumun yarısı dahi üretilmemektedir. Dolayısıyla yağlı tohumun ve hatta bizzat bitkisel yağın ithalatına ağırlık verilmektedir. Bu durum ülkenin yüksek tutarda döviz kaybına neden olmakla birlikte aynı zamanda yağlı tohum kırma tesislerinde atıl kapasiteye neden olmaktadır. Bitkisel yağ işleme tesislerinin geliştirilmesi ve döviz tasarrufu yoluyla ülke ekonomisine katkı sağlanabilmesi için yağlı tohum ekim alanlarının artırılması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye için büyük bir önem taşıyan bitkisel tohumların başında pamuk, ayçiçeği ve soya fasulyesi gelmektedir. Ülkemizin yakın geçmiş tarihi incelenecek olursa hububat üretimi miktarının genellikle ülke ihtiyacına paralel artan bir seyir izlediği görülmesine karşın yağlı tohumlarda durum farklıdır. Türkiye’de Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın yağlı tohumlarda üretimi destekler nitelikte teşvikleri bulunmakla birlikte bu teşvikler yeterli düzeye ulaşmamıştır. Dolayısıyla ülkenin ihtiyaç duyduğu yağlı tohumların sadece %40’ı yerli üretimle sağlanmakta, ihtiyacın geri kalanı büyük oranda ithalatla karşılanmaktadır. Öte yandan yerli bitkisel yağ işleme sanayinde kırma sektörü hammadde tedarikinde ciddi sorunlar yaşamaktadır. Hammadde yetersizliği nedeniyle kırıcı yağ fabrikalarında atıl kapasite artmakta, sadece rafine işleme üzerine kurulu olan tesisler ise bitkisel yağın yarı rafine olarak ithal edilmesi yoluna gitmektedir.

Bu çalışmada, ülke ekonomisinde önemli rol oynayan bitkisel yağ sektörünün hammadde tedariki ve atıl kapasite ile ilgili sorunları incelenmiş ve Türkiye’de gerek sektörel, gerekse ulusal bazda üretimde büyük paya sahip olan Hatay ili düzeyinde bir araştırma yapılmıştır. Çalışmada; yağlı tohumların dünya genelinde gelişimi ve ziraatına ilişkin bilgiler verilmekte, Türkiye ekonomisi için önemli olan yağlı tohumların üretim rakamları incelenmekte, konuyla ilgili literatüre yer verilmekte, sektöre ilişkin finansal analiz sonuçları Hatay İli’nde faaliyette bulunan temsili şirketin

finansal analiz sonuçları ile karşılaştırılmakta, sonuç ve öneriler ile çalışma tamamlanmaktadır.

Dünya’da Yağlı Tohumların Gelişimi

Endüstriyel açıdan Dünya’da en önemli yağlı tohumlar pamuk çigidi, soya fasulyesi, ayçiçeği, susam, yer fıstığı, kanola, aspir, zeytin, hindistan cevizi, palmye tohumu ve keten tohumu olarak sayılabilmektedir (Miran, 2005: 23). Bu yağlı tohumların bitkisel yağ sanayinin üretim kapasitesi ve gelişimi üzerinde büyük bir önemi bulunmaktadır. Ekim alanı yeterli düzeyde olmamakla ve Dünya’da sürekli artış eğiliminde olmakla birlikte kanola tohumu (kolza) da bitkisel yağ sanayine mutlak bir değer katmaktadır (Koçak, 2007: 19). Kanola tohumunun gelecekte daha da aranan bir yağlı tohum haline gelmesi beklenmektedir. Kanola yağının tüketimi son yıllarda büyük oranda yemeklik yağdan ziyade biyodizel sektörüne kaymaktadır. Öte yandan Dünya’da yavaş yavaş tanınmakta olan aspir tohumu da yağ sanayisine az da olsa katkıda bulunmaktadır.

Tablo 1’de Dünya’da üretilmekte olan başlıca yağlı tohumların son dört yıl içerisindeki üretim miktarlarına ve 2013 yılı beklenti üretim rakamlarına yer verilmektedir.

Tablo 1: Ana Yağlı Tohumların Dünya’da Üretim Miktarları (Milyon Ton)

Genel Üretim	Ağustos Eylül					
	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2013/14
Hindistancevizi	5.88	6.02	5.66	5.96	5.98	5.98
Pamuk Tohumu	38.91	43.55	46.41	45.30	44.01	44.39
Palm Çekirdeği	12.44	12.88	13.66	14.69	15.38	15.38
Yerfıstığı	35.92	39.52	37.87	39.93	39.22	39.46
Kanola	61.06	60.60	61.17	62.89	66.44	66.49
Soya Fasulyesi	260.40	263.92	239.15	267.48	281.72	281.66
Ayçiçeği	32.14	33.63	40.64	36.34	40.34	41.76
Toplam	446.75	460.12	444.57	472.59	493.08	495.11

Kaynak: <http://www.fas.usda.gov/psdonline/psdreport.aspx?hidReportRetrievalName=BVS&hidReportRetrievalID=531&hidReportRetrievalTemplateID=5,USDA>,
Erişim Tarihi: 13.09.2013.

Dünya genelinde son beş yıldır arzı istikrarlı bir şekilde en fazla olan yağlı tohumun soya fasulyesi olduğu görülmektedir. Tüm yağlı tohumlar karşılaştırıldığında, 2013 yılı soya fasulyesi üretimi beklentisi %57 oranla en yüksek yağlı tohum olma özelliğini korumaktadır. İkinci sırada ise %13 oranla kanola tohumu üretimi gelmektedir. Genel olarak yağlı tohumların üretim rakamlarına bakıldığında Dünya genelinde az da olsa sürekli bir yükselme trendinde olduğu görülmektedir.

*Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağ Sektörünün Finansal Analizi:
Hatay İlinde Bir Uygulama*

Ancak yağlı tohumların üretiminde artış kaydedilse de Dünya nüfusu ihtiyacı karşılanamayacak bir şekilde artış göstermektedir.

Tablo 2’de Dünya genelinde yetiştirilmekte olan tüm yağlı tohumların üretim miktarlarında son on yılda %56 artış meydana geldiği görülmektedir. Yıllar itibariyle ülkeler arasındaki ithalat-ihracat dengesinin oldukça yakın bir ilişki içerisinde olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Dünya’daki Toplam Yağlı Tohumların Üretim, Tüketim ve Dağılımı (Milyon Ton)

Ana Yağlı Tohumlar	Hasat Edilen Alan	Başlangıç Stokları	Üretim	İthalat	Toplam Tedarik	İhracat	Yerli Tüketimde Gıda Miktarı	Yerli Tüketim	Kalan Stok
2000	188.45	34.85	304.22	59.17	398.25	59.52	25.52	300.23	38.49
2001	188.62	38.49	313.89	65.59	417.97	66.89	26.82	310.94	40.15
2002	188.60	40.15	324.75	63.66	428.56	62.42	27.49	323.75	42.40
2003	186.31	42.40	331.58	71.01	444.98	70.09	27.75	326.11	48.78
2004	199.60	48.78	335.72	64.15	448.66	66.78	27.63	336.20	45.68
2005	209.55	45.68	381.24	72.66	499.57	74.35	29.02	366.44	58.78
2006	211.13	58.78	391.55	75.36	525.69	75.75	30.06	384.77	65.16
2007	211.41	65.16	403.82	80.74	549.72	83.06	30.44	392.94	73.72
2008	206.21	73.72	390.75	90.16	554.63	91.68	30.70	401.02	61.94
2009	214.36	61.94	396.70	93.95	552.60	94.27	32.05	401.27	57.06
2010	216.30	57.06	444.13	101.76	602.94	107.38	33.09	421.49	74.07
2011	223.84	74.07	455.72	103.83	633.62	107.79	34.15	443.61	82.23
2012	227.29	82.23	440.83	111.66	634.72	109.49	34.44	460.12	65.11
2012/13	235.25	65.11	466.80	112.84	644.75	115.76	34.71	461.40	67.59

Kaynak:<http://www.fas.usda.gov/psdonline/psdreport.aspx?hidReportRetrievalName=BVS&hidReportRetrievalID=714&hidReportRetrievalTemplateID=13>, USDA, Erişim Tarihi: 04.04.2013.

Dünya üzerinde en çok tarımı yapılan, kıymetli protein kaynağı olarak kabul gören ve bitkisel yağ sanayinin hammaddelerinden olmazsa olmazı soya fasulyesinin tarımı, 2010 yılında Dünya’da yaklaşık olarak 104,1 milyon hektarlık bir sahada ekim alanı bulmuştur ve bu oran yıllar geçtikçe artmaktadır. Soya fasulyesini takiben en çok ekimi yapılan yağlı tohumlardan kanola 32,2 milyon hektar ile ikinci sırada, ayçiçeği 24,3 milyon hektarla üçüncü sırada ve 13,3 milyon hektar ile palm bitkisi dördüncü sırada yer almaktadır (Uğur, 2012: 10).

Günümüzde Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) ekimi Amerika’da artış gösterirken Avrupa ülkelerinde azalma göstermektedir. Bazı ülkeler transgenik tohum ekimiyle birlikte araştırmalarını, yetiştirmesini ve her türlü diğer faaliyetlerini yasak etmiş, aksi takdirde hapis cezalarına varan ciddi bariyerlerle bu girişimleri engellemişlerdir (James, 2011: 1). Amerika transgenik ürünlerin ziraatına izin verirken Almanya gibi gelişmiş ülkelerden birçoğu biyoteknoloji araştırmalarını yasak etmiştir. GDO çalışmalarına ağırlık veren Avrupa Birliği ülkelerinin başında İspanya

gelmekle birlikte Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Romanya, Polonya ve Slovakya gibi ülkelerde bilimsel araştırmalar devam etmektedir (Haspolat, 2012: 76).

Türkiye’de Yağlı Tohumların Gelişimi

Türkiye’de üretilen yağlı tohumlar; soya fasulyesi, pamuk, yarfıstığı, ayçiçeği, kanola, mısır, zeytin, fındık ve aspir gibi tohumlardır. Türkiye yağlı tohum üretim ihtiyacını yeterli düzeyde karşılayamayıp net ithalatçı tüketici ülke konumundadır. Türkiye’de yağlı tohumlardan üretilen yağlar ülke nüfusuna bölündüğü zaman kişi başı tüketimin 20 kg/yıl olduğu gözlenmektedir (Uğur, 2011: 6).

Türkiye’de ziraatı yapılan en yaygın yağlık tohum Tablo 3’de görüldüğü üzere pamuk tohumu, yani çiğittir. 2011 yılından 2012 yılına geçildiğinde pamuk ekim alanlarında %10,1’lik bir düşüş meydana gelmiş ve 2012 yılında üretilen kütlü pamuktan 1,3 milyon ton yağlık çiğit elde edilmiştir. Her ne kadar 2012 yılında üretilen çiğit miktarında bir önceki yıla göre azalma olsa da toplam üretilen tarla bitkileri ve tahıllar arasında karşılaştırıldığında pamuk ekimi %2,47’den %3,95 oranına yükselmiştir. Tüm Türkiye’de 2011 yılında 3,2 milyon ton yağlık tohum üretilmiş olup toplam tarım yapılabilir topraklara %2,75 oranında ekim yapılmış, 2012 yılında ise yağlık tohum ekilişi %3’e çıkmıştır. Ancak toplam yağlı tohum üretim miktarı 3,1 milyon tonla sınırlı kalmıştır. Bu durum yağlı tohum ziraatına Türkiye’nin gerekli önemi gösterememiş, topraklarını yeterli düzeyde verimli kullanamamış olduğunu göstermektedir. Son iki yılda en fazla ekim alanlarında artış %35,8 ile yarfıstığında yaşanırken en fazla azalma da %50 ile kenevir tohumunda yaşanmıştır. Türkiye’de yetişen 3,1 milyon ton yağlık tohum, bitkisel ve hayvansal yağ tüketimi ihtiyacını karşılamamaktadır.

Tablo 3: Yağlı Tohumların Üretim Miktarları (Ton)

Tahıllar ve Bitkisel Ürünler	2011	Pay (%)	2012	Pay (%)	Değişim (%)
Toplam Ekilen Tohumlar	61.712.231	100,00	58.791.495	100,00	-4,7
Yağlı tohumlar	3.226.511	2,75	3.138.361	3,00	-2,7
Çiğit	1.527.360	2,47	1.373.440	3,95	-10,1
Ayçiçeği	1.335.000	2,16	1.370.000	2,33	2,6
Soya	102.260	0,17	122.114	0,21	19,4
Kolza	91.239	0,15	110.000	0,19	20,6
Yarfıstığı	90.416	0,15	122.780	0,21	35,8
Haşhaş	44.000	0,07	3.844	0,01	-91,3
Aspir	18.228	0,03	19.945	0,03	9,4
Susam	18.000	0,03	16.221	0,03	-9,9
Kenevir	8	0,00	4	0,00	-50,0
Keten	0	0,00	13	0,00	0,0

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, TÜİK, Erişim Tarihi: 14.04.2013.

Yağlı tohumlardan olan zeytin ise, ülkemizde iç ihtiyacı karşılayacak miktarda üretilmektedir. Bitkisel yağlardan en sağlıklı ve tercih edileni olarak bilinen zeytinyağının üretimi sürekli devlet tarafından teşvik edilerek arttırılmaya çalışılmaktadır (Öztürk ve diğerleri, 2009: 36).

Yağlı tohumların ekimi içerisinde ayçiçeğinin payı %85'lere varmaktadır (Tekçe, 2011: 8). Bölgelere göre ekim alanı incelenecek olursa %73 Marmara, %13 İç Anadolu, %10 Karadeniz, %3 Ege ve geri kalan %1 ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan oluşmaktadır (Fidan ve Özçelik, 2003: 83). Son 5 yılın ortalama ayçiçeği ekim alanına bakıldığında 570.000 hektar civarında olduğu tespit edilmiştir. 2011 yılı içerisinde yağlık ayçiçeğinin ekim sahası 590.000 hektar civarındadır (Uğur, 2011: 13). Ancak Türkiye'nin ayçiçeği ihtiyacı karşılanamamaktadır.

Türkiye'deki pamuk tohumu ekimi incelendiğinde, bir azalış grafiğiyle karşı karşıya kalmamıza rağmen pamuk verimleri ülkemizde oldukça yüksek seyretmektedir (Kocagöz, 2003: 114). Ülkemiz pamuk ekimleri incelendiğinde, son 6 yılın ortalama 417.000 hektar olduğu söylenebilir.

Mısır bitkisinin ise yıllar içerisinde ekim alanından fazla kayıp vermediği söylenebilir. Mısır tohumunun içerisinde yaklaşık %4 civarında yağ bulunduğundan mısır bitkisi yağlık olarak değil hububat olarak sınıflandırılmaktadır. Son 8 yıllık ortalama mısır ekim alanı 403.000 hektar olarak gerçekleşmiştir (Serin, 2011: 7, 23). Ülkemizde yüksek protein kaynağı olup, broyler yem sanayinin ve kanatlı hayvan yeminin hammaddesi olan soya fasulyesi tohumunun ekim alanı son yıllarda artış eğilimindedir. Geçtiğimiz yıl soya verimi 100.000 ton civarında olmuştur. Bu da ortalama 50.000 hektara tekabül etmektedir. Bunun yanında kanola ekimi sadece 33.000 hektar düzeyinde kalmıştır (Koçak, 2007: 19).

Yağlı tohumlara olan talep doğrultusunda üretim her geçen yıl bir öncekine göre daha düşük kalmaktadır. Ülkemiz yağlı tohum tüketimi konusunda hiçbir zaman kendi kendine yetememiş ve her zaman dışa bağımlı net bir şekilde ithalatçı pozisyonunda olmuştur. Üretim oranındaki düşüşün nedeni yanlış tarım politikaları, yasalar, hava şartlarının ekiliş/hasat süresince değişkenlik arz etmesi ve yurtdışından rafine edilmemiş yağların getirilmesine dayandırılmaktadır (Koçak, 2007: 19-20).

Ülkemize ithal edilen yağlar; palm yağı, palm olein ve palm stearinlerden oluşmaktadır (Hasanoğlu, 2009: 10). 2001 sezonu içerisinde yağlı tohum ithalatı 117 milyon dolar civarlarındayken, 2004 sezonu içerisinde 324 milyon dolar dolaylarına çıktığı gözlemlenmektedir (Onurlubaş ve Kızılaslan, 2007: 27). 2012 yılına gelindiğinde yağlı tohumun ithalat tutarı 1,249 milyar dolara ulaşmıştır (Uğur, 2013: 12). 2001 sezonu ham yağ ithalatı 279 milyon dolar dolaylarından, 2004 sezonu içerisinde 429 milyon dolara tırmanmıştır (Onurlubaş ve Kızılaslan, 2007: 27). 2012 yılında ise sadece ham yağ ithalat tutarı 1,632 milyar dolara ulaşmıştır (Uğur, 2013: 12). Bu artış yıllar içerisinde ham yağ dış piyasa açığındaki artışın ne denli yüksek olabileceğini göstermektedir. Bitkisel yağ üretiminin arttırılmasıyla ülkemiz büyük avantaj yakalayacak olup kendi ihtiyacı olan bitkisel yağı uygun koşullarda tüketme imkânı bulacaktır.

Tablo 4’de görüldüğü gibi ülkemizde yıllık tüketilen yaklaşık 2,1 milyon ton bitkisel yağın yarısından fazlasını sadece ayçiçeği yağı tek başına oluşturmaktadır. İkinci en fazla tüketilen bitkisel yağ ise ülkemizde hiç üretimi bulunmayan tamamı ithalata dayanan palm yağı olmaktadır. Yağlı tohumlardan pamuk çekirdeği ithalatı hiç olmamış sadece yerli yetişen tohumlar yağ tesislerinde işlenmiştir. Üretilen ham yağın %8,9’u gıda sanayi dışındaki yem, boya ve sabun gibi sektörlerde kullanım alanı bulmuştur.

Tablo 4: Bitkisel Yağların Kullanım Miktarları (Bin Ton)

ARZ / KULLANIM	YAĞ ARZI			YAĞ KULLANIMI						TOPLAM YAĞ KULLANIMI
	Yurt İçi Tohum Ham Yağ	İthal Tohum Ham Yağ	İthal Ham Yağ	TOPLAM HAM YAĞ ARZI	Yem, Boya, Sabun	Sıvı Yağ İhracatı	Margarin İhracatı	Margarin İç Tüketimi	Sıvı Yağ İç Tüketimi	
Ayçiçeği	394	392	470	1.256	30	407	0	5	781	1.223
Soya	13	91	2	106	88	5	2	4	4	103
Pamuk	189	0	0	189	0	2	22	112	48	184
Palm Yağı	0	0	528	528	75	2	94	341	0	512
TOPLAM	655	541	1.043	2.239	193	445	121	505	950	2.145

Kaynak: Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği, 2012.

Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağlar Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Yıllar boyunca dünya çapında yüksek stratejik değeri olan yağlı tohumlar ve bitkisel yağlar hakkında gerek ulusal çapta olsun gerekse de uluslararası çapta olsun birçok çalışma yapılmıştır ve halen de yapılmaya devam etmektedir.

Altın (2000), biyodizel tüketiminde gittikçe artan girdi hammaddesi olan bitkisel yağların üretiminin çeşitli yağlı tohumlardan elde edildiğini ve bu tohumların verimlilik oranlarını tespit etmiştir. Bitkisel yağların yakıtlarının ve metil esterlerinin (ham ayçiçeği, pamuk, soya, rafine mısır ve kanola yağları) direkt enjektörlü, dört zamanlı, tek silindir dizel motor performansları ve egzoz emisyonları üzerindeki etkisini incelemiştir. Normal dizel yakıtı göre bitkisel yağdan üretilen biyodizelin ürettiği güç daha zayıf kalmaktadır. Bununla birlikte biyodizelin doğaya azot emisyonu daha düşük düzeyde kalmaktadır. Bitkisel yağların metil esterleri daha kuvvetli olduğundan mazot kullanımında avantajlı sayılmaktadır. Rafine yağların kullanılmasıyla birlikte bazı çeşitlerde direkt ham yağlar da kullanılabilir.

Öner (2006), soya fasulyesinin Türkiye’de üretiminin yeterli miktardan çok uzak olduğunu ve ihtiyaç doğrultusunda ülkemizin sadece tek yönlü olarak soya ithalatı yapmak zorunda olduğunu ve bölgesel teşviklerle kırsal bölgelerde yaşayan vatandaşların kalkınmasına destek vermenin önemini vurgulamıştır.

Göksu (2010), Türkiye'nin 2007 ile 2009 yılları arasındaki bitkisel yağ ve margarin ihracat rakamlarını analiz etmiştir. Türkiye'nin bitkisel yağ ihracatında en büyük yeri olan ürünün ayçiçeği yağı olduğunu belirtmiştir.

Alniak (2013) ve Sırtıoğlu (2013), yağlı tohumların yetersiz ekimine ve bunun neticesinde bitkisel yağ sektöründe ortaya çıkan dışa bağımlılığa dikkat çekmiştir. Ülkemizde üretilen yağlı tohum miktarı 2011 yılı Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre 1,7 milyon ton olup bunlardan %84,6 ile en büyük hisseyi ayçiçeği oluşturmaktayken ikinci sırada %3,5 oranıyla kanola ve %3,4 oranıyla soya bitkisi gelmektedir. 1,5 milyon ton civarında pamuk bitkisinden elde edilen çiğit tohumu da bu yağlı tohuma ilave edilince yıllık üretim rakamı 3,2 milyon ton civarına yükselmektedir. Ülkemizde kakao, hindistan cevizi gibi tropikal orijinli bitkiler ekonomik anlamda çok getiri sağlamamaktadır. Bunun yanında avokado, jojoba gibi sıcak iklim bitkileri Akdeniz Bölgesi'nin kıyı şeritlerinde sınırlı miktarda ekilmektedir. Ülkemizde 2011 yılı bitkisel yağ üretim rakamları incelendiğinde 1,6 milyon ton seviyelerine ulaştığı görülmektedir. Bu üretim rakamının en büyük kısmını %43 ile ayçiçeği yağı, %19 ile soya yağı ve %15 ile pamuk yağı oluşturmaktadır. Tüketim rakamlarına bakıldığında ise 2011 yılı içerisinde 1,5 milyon ton seviyelerine ulaşılmıştır. İthalat verileri incelendiğinde ise yerli kırma tesislerinde işlenmek maksadıyla alınan 2,3 milyon ton yağlı tohuma (1,4 milyar dolar), rafine edilmek üzere alınan 1 milyon ton ham yağa (1,3 milyar dolar) ve hayvan kesif yemi hazırlanmak üzere alınan 1,3 milyon ton küspeye (426 milyon dolar) ulaşılmaktadır. Sektöre dayalı döviz kaybı ise 2011 yılında yaklaşık 3,1 milyar dolar dolaylarında gerçekleşmiştir. İhracat verileri incelendiğinde ise 447 bin ton likit yağ (771 milyon dolar), 121 bin ton margarin (182 milyon dolar) olmak üzere 1 milyar dolara yakın ihracat gerçekleştirilmiştir.

Barford (2013), dünyada kullanılmış atık yağların biyoyakıt üretimindeki potansiyel katkısını incelemiştir. ABD'de yıllık olarak yaklaşık 6,5 milyon ton hayvansal ve yemeklik atık yağ üretilmektedir. Çin'in Beijing kentinde ise yıllık 90.000 ton atık yağ üretilmektedir.

Erem ve diğerleri (2010), dünya üzerinde ayçiçeği tarımı yapılan ülkeleri 1980 ile 2008 yılları arasında 5'er yıllık dilimlere ayırarak incelemede bulunmuştur. Ayçiçeği ekiminde öncü ülkelerin başında Rusya (%20) gelirken sırayı Ukrayna (%18) ve Arjantin (%13) takip etmektedir. Dolayısıyla dünyada üretilen ayçiçeği tohumunun yarısından fazlası bu üç ülkede üretilmektedir. En verimli ayçiçeği üretimi Arjantin'de yapılırken en verimsiz ekim de Hindistan'da yapılmaktadır.

Yılmaz (2009), Avrupa Birliği ülkelerinin yağlı tohumlardan kolza tohumunun ekimini desteklemekte olduklarını belirtmiştir. Kolza tohumu yağının esas kullanım alanı biyodizel üretimidir. Kolza yağına olan aşırı talepten ötürü son yedi yıl içerisinde fiyatlarda %70 oranında yükselme olduğu gözlenmiştir. Dünya üzerinde yağlı tohumların ve bitkisel yağların hakim bölgeleri soya fasulyesinde Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Arjantin ve Çin olarak görülmekteyken palm yağı üretiminde Malezya, Endonezya ve Çin, kolza tohumunda ise Avrupa Birliği ülkeleri ve Kanada

olarak gözlenmektedir. Ayçiçeği yağı üretimi dünya üzerinde birçok ülkede yapılmaktadır.

Basiron (2007), Malezya palm yağı sanayisinin dünyada benzeri bulunmayan bir şekilde sağlam düzen içerisinde olduğunu belirtmiştir. Palm ekim sahaları dünyada en yaygın miktarda Malezya'da bulunmaktadır. Ekim sahaları açısından çok verimli bir ürün olan palm aynı zamanda karbon sindirimi açısından doğaya büyük katkıda bulunmaktadır. Son 50 yıllık çalışmalar neticesinde palm üretim verimleri önemli oranda yükseltilmiş olup, girdi maliyetleri düşük seviyelere çekilmiştir. Bununla birlikte esas hedef birim miktarda ekim sahasından daha fazla ürün elde etmektir. Palm yağı aynı zamanda yenilenebilir hammadde kaynağı olarak gıda sektörünün yanında biyoyakıt sektörüne de hitap etmektedir. İnsan yaşam kalitesini yükseltmede palm yağının rolü çok önemlidir.

Veri ve Yöntem

Türkiye'nin bitkisel yağ üretimi ve ticaretindeki yerinin ve sektörün hammadde yetersizliği nedeniyle yaşamakta olduğu atıl kapasite sorununun incelendiği bu çalışmada, Türkiye bitkisel yağ sektörünün finansal analiz değerleri yorumlanmakta, daha sonra Hatay ilinde faaliyette bulunan bir firmanın (temsili ismiyle Pamuk A.Ş.'nin) aynı finansal analiz (oran analizi metodu) değerleriyle sektör içerisindeki konumu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca firmanın sektördeki yeri ve payı incelenmiştir. Çalışmada mukayese ölçüsü olarak kullanılan ve T.C. Merkez Bankası'nın internet sayfasından alınan yağlı tohumlar ve bitkisel yağ imalatı sektörü finansal oranlarının hesaplanmasında 2009-2012 yıllarında faaliyet gösteren 45 tesis baz alınmıştır. 2013 yılı itibarıyla 110 adet bitkisel yağ işletme tesisi kurulmuş olsa da bu 45 tesis büyük ölçekli firmalardan oluştuğu için sektörel açıdan belirleyici bir veri kaynağı olarak kabul edilmiştir.

Türkiye'de Bitkisel Yağ Sektörü

Türkiye'de faaliyet göstermekte olan yağ firmaları iki grupta toplanmaktadır. Bu gruplar kırıcı; yani yağlı tohumu tarladan alıp işletmesinde ham yağ ve küspe üretimi yapmakta olan tesisler ile rafineci; yani ham yağı kırıcı tesislerinden alarak şişeleme yapmakta olan tesislerdir. Bitkisel yağ sektöründeki firmaların geneli KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) olarak faaliyet göstermektedir. Bitkisel yağ sektörü, emek-yoğun sektör özelliğindedir. Büyük rafine tesisleri yüksek kapasitelerde çalıştıklarından dolayı ürün tedarikinde yetersiz kalmakta özellikle ihracat çalışmalarında fason üretim metodlarına yönelmektedirler. Bitkisel yağ sektöründe Borsa İstanbul'a kote olmuş üç adet firma bulunmaktadır. Bunlar; Lio Yağ Sanayi ve Ticaret A.Ş., Altınyavaş Kombinaları A.Ş. ve Ekiz Yağ ve Sabun Sanayi A.Ş.'dir.

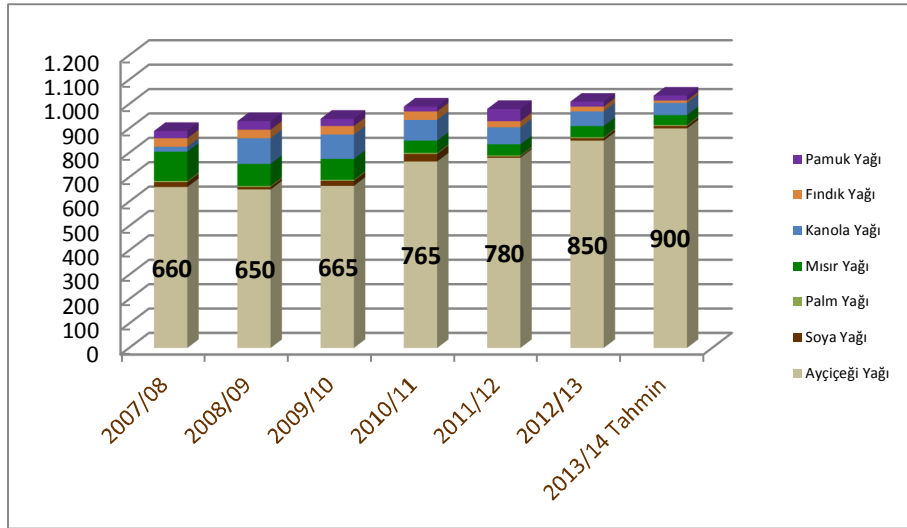
Türkiye'de 88 adet faaliyette olan ve 22 adet gayri faaliyette olan toplam 110 adet bitkisel yağ tesisinin faal üretim kapasitesi 6,4 milyon ton yağlı tohum kırma kapasitesinde olup, ülke 1 milyon ton atıl kapasiteye sahiptir. Rafineri tesislerinin üretim kapasitesi incelendiğinde ise 81 adet faaliyette olan ve 19 adet gayri faaliyette olan toplam 100 adet işletme olduğu görülmektedir. Bunların üretim kapasitesi

*Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağ Sektörünün Finansal Analizi:
Hatay İlinde Bir Uygulama*

incelendiğinde 3,9 milyon ton faal, 0,7 milyon ton atıl durumda üretim kapasitesi rakamlarına ulaşılmaktadır (Serin, 2011: 37). Bununla birlikte her yıl yeni yatırım projeleri hızlı bir şekilde tamamlanmaya devam etmektedir. Bitkisel yağ sektörünün 2012 yılı için kapasite kullanım oranı ithal edilen yağlı tohumların da işlenmesiyle birlikte %59,31'e ulaşılmıştır (Uğur, 2013: 11). Türkiye'de tüketilen bitkisel yağ miktarı 2010 yılı verilerine göre 1,46 milyon ton civarına ulaşmıştır. Kişi başı bitkisel yağ tüketimi ise 20,89 kg/yıl olarak tespit edilmiştir. Bu rakamın 12,57 kg kısmı likit yağlardan oluşurken geri kalan 8,32 kg kısmı margarin ve diğer katı yağlardan oluşmaktadır (Genç, 2010: 10).

Tablo 5'de görüldüğü gibi, Türkiye'de tüketilen likit bitkisel yağlar son yedi yıllık süreç içerisinde %23,5 gibi bir artış sergilemiştir. Tüketilen likit yağlardan en fazla artış oranı gözlenen yağ çeşidi ise %36,3 ile ayçiçeği yağı olmuştur. 2013/2014 sezonu tüketilmesi beklenen likit yağ miktarı 1,05 milyon tondur.

Tablo 5: Türkiye'de Likit Bitkisel Yağ Tüketimi (1.000 Ton)

Kaynak: Tekçe, 2013.

Tablo 6'da 2012 yılı verileri incelendiğinde toplam 796.418 ton yağlı tohum ve muhtelif bitkisel yağların ihracata konu edildiğini ve buna karşılık olarak 1.223.450.162 dolar tahsilât yapıldığı görülmektedir. Bu tabloya göre yağlı tohum ihracatında ayçiçeği tohumu yağının ülkenin en önemli gelir kaynağını oluşturduğu görülmektedir. Bunun yanında ayçiçeği küspesinin özellikle ülke içerisinde tüketilmesinden ötürü ihracata gönderilen miktarı çok düşüktür. Ayrıca ülkede verim potansiyeli yüksek olan pamuk tohumu çeşitlerinin bulunmasına rağmen ihraç edilen pamuk tohumunun 215 ton gibi çok düşük bir seviyede kaldığı görülmektedir. İhracat miktarlarının artırılması hedeflenmelidir.

Tablo 6: 2012 Yılı İhracat Miktarları (Ton) ve Tutarları (\$) Toplamı

	MİKTAR (TON)	DEĞER (DOLAR \$)
Ayçiçeği Tohumu	56.268	114.321.451
Pamuk Tohumu	215	274.764
Soya Yağı (Ham)	2.315	2.998.461
Soya Yağı (Rafine)	818	1.345.404
Palm Yağı ve çeşitleri	1.649	2.443.231
Ayçiçeği Tohumu Yağları (Ham)	2.157	3.335.512
Ayçiçeği Tohumu Yağları (Rafine)	269.100	413.549.161
Pamuk Tohumu Yağları (Rafine)	838	1.240.173
Kolza Yağı (Ham)	406	798.024
Mısır Yağı ve çeşitleri	24.964	44.301.260
Bitkisel Yağlar ve çeşitleri	297.627	484.333.262
Margarin (Sıvı hariç)	66.546	89.498.173
Margarin (Karışım)	43.679	64.451.719
Soya Küspesi	9.955	6.569.432
Pamuk Tohumu Küspesi	6.151	1.598.211
Ayçiçeği Küspesi	1.716	320.740
Diğer Küspeler	12.014	2.071.184
TOPLAM	796.418	1.233.450.162

Kaynak: <http://www.bysd.org.tr/Istatistikler.aspx>, 2013.

Tablo 7.'de yağlı tohum sektörünün ithalat verileri yer almaktadır. Tablo 7'de belirtildiği üzere yağlı tohumların 2012 yılı itibarıyla Türkiye'ye ithalatının döviz külfeti toplamda 1.248.662.631 dolara çıkmıştır. Ülkesel anlamda yetersiz kalan yağlı tohum üretimi gittikçe daha büyük bir açık haline gelmekte ve büyük bir cari açık oluşumuna sebep olmaktadır. Yağlı tohumların yanı sıra ithal edilen bitkisel yağlar için ödenen döviz ise 1.631.537.339 dolardır. Bitkisel yağ ürünleri içerisinde en fazla ithal edilen kalem 742.877 ton ile ayçiçeği yağı olmuş buna karşılık ödenen döviz tutarı ise 987.295.260 dolar gibi çok yüksek bir rakama ulaşmıştır. Bitkisel yağların yanında margarin ithalatı ise 13.170 ton ile 23.079.751 dolar döviz harcaması getirmiştir. Bitkisel yağlarla birlikte küspe ve Kurutulmuş Damıtık Tahıl ile Çözünür Madde (DDGS) türevleri yem hammaddelerinin de toplamı göz önüne alındığında Türkiye'nin bu sektörde 2012 yılı itibarıyla harcadığı döviz tutarının 3.803.795.481 dolar gibi rekor seviyelerde olduğu gerçeğiyle karşılaşılmaktadır.

Tablo 7: 2012 Yılı İthalat Miktarları (Ton) ve Tutarları (Dolar \$) Toplamı

	MİKTAR (TON)	DEĞER (DOLAR \$)	FİYAT (DOLAR/TON)
YAĞLI TOHURLAR			
Soya Fasulyesi	1.194.471	683.329.782	572
Kolza Tohumu	149.552	99.431.703	665
Aspir Tohumu	10	5.441	544
Ayçiçeği Tohumu	754.162	443.958.940	589
Pamuk Tohumu	0	0	
Diğer Tohum Kaba Unları	32.821	21.936.765	668
TOPLAM	2.131.015	1.248.662.631	
BİTKİSEL YAĞLAR			
Soya Yağı	271	1.087.900	4.018
Palm Yağları	436.942	439.480.218	1.006
Ayçiçeği Tohumu Yağı (Ham)	742.877	987.295.260	1.329
Ayçiçeği Tohumu Yağı (Rafine)	558	1.132.783	2.028
Pamuk Tohumu Yağı (Ham)	6	21.785	3.630
Palm Çekirdeği Yağı (Ham)	13.336	17.477.063	1.311
Palm Çekirdeği Yağı (Rafine)	70.890	90.560.152	1.277
Kolza Yağı (Ham)	61	111.128	1.835
Mısır Yağı	30.593	43.090.037	1.409
Bitkisel Yağlar (Karışım)	29.536	51.281.013	1.768
TOPLAM	1.325.069	1.631.537.339	
Margarin (Sıvı hariç)	93	222.596	2.394
Margarin	13.077	22.857.155	1.748
MARGARİN TOPLAM	13.170	23.079.751	
KÜSPELER			
Soya Küspesi	1.001.658	531.423.753	531
Ayçiçeği Küspesi	728.335	185.098.063	254
Kolza Tohumu Küspesi	76.173	26.075.727	342
Palm Küspesi	52.222	10.325.080	198
Diğer Küspeler	21.672	1.838.375	875
KÜSPE TOPLAM	1.880.058	754.760.998	

	MİKTAR (TON)	DEĞER (DOLAR \$)	FİYAT (DOLAR/TON)
GENEL TOPLAM	5.349.312	3.658.040.719	
Mısır Grizi	289.385	70.230.184	243
DDGS	274.704	75.524.578	275

Kaynak: <http://www.bysd.org.tr/DisTicaretGoster.aspx?ID=507>, 2013 (Erişim Tarihi: 14.12.2011).

Pamuk A.Ş. Hakkında Genel Bilgiler ve Yıllık Kapasite Kullanım Oranları

1974 yılında kurulan Pamuk A.Ş. tesisleri ekstraksiyon tipi tesis olup Hatay ilindeki ilk pamuk işleme tesisi olduğu için ayrı bir öneme sahiptir. Pamuk A.Ş. her ne kadar bölgesel anlamda yüksek bir istihdam ve gelir kaynağı yaratacak potansiyele sahip olsa da Türkiye’de özellikle Mersin, Balıkesir, İzmir gibi liman kentlerinde ulusal ölçekte çok daha büyük hacimli çalışan tesisler bulunmaktadır.

Pamuk A.Ş.’nin ana faaliyet konusu yarı rafine bitkisel yağ ve küspe imalatıdır. Tesislerinde ürettiği yağ, rafine tesislerine şişelenmek üzere dökme şekilde sevk ederken, üretmiş olduğu küspeyi ise yine dökme şeklinde açık kasa kamyonlar vasıtasıyla yem fabrikalarına sevk etmektedir. Üretim sürecinde tesisin ihtiyaç duyduğu buhar enerjisini pamuk kozalarından ve artıklarından elde edilen şiflerin (yaprakçık) yanması sonucu katı yakıt kazanında elde etmektedir.

Tesis 2000’li yıllara kadar yüksek kapasitelerde üretimler gerçekleştirmiştir. Hatay ili’nin Suriye ve Irak ülkelerine sınır komşuluğu ve yakınlığı nedeniyle Avrupa Birliği’nin adına açılan birçok ihalenin yükleniciliği yapılmış olup, önemli miktarlarda üretim süreçlerine girilmiştir. Bu dönemlerde kapasite kullanım oranları %90 seviyelerine kadar çıkmıştır.

Pamuk A.Ş.’nin sahip olduğu tesis pamuk tohumu yani çiğit kırması yaptığı zaman 60.000 Ton, soya fasulyesi kırması yaptığı zaman 45.000 Ton ve ayçiçeği kırması yaptığı zaman 40.000 Ton yıllık kırma kapasitesine ulaşmaktadır. Bu oranlar yıl içerisinde 300 gün tam kapasite çalışması hesabına göre yapılmış olup, yalnızca tek çeşit ürün işlenmesinde geçerli olmaktadır.

Tablo 8’de görüldüğü üzere 2009 yılından 2011 yılına kadar sürekli ve yüksek bir kapasite kullanım oranında artış gerçekleşmiş olmasına karşın, 2012 yılında kapasitede önemli bir düşüş meydana gelmiştir. Bu düşüşün nedeni sektörde sürekli bir şekilde hammadde bulunamaması, alış-satış fiyatlarının çok dalgalanması ve nihai ürünlerin direkt bir şekilde ithalatının yapılması şeklinde sıralanabilmektedir. 2012 yılı kapasitesindeki düşüşün en temel nedeni yerli üretilen yağlı tohumların miktarındaki düşüştür.

Tablo 8. Pamuk A.Ş.'nin Yıllar İtibariyle Kapasite Kullanım Oranları

YILLAR	KAPASİTE KULLANIM ORANI
2012	52%
2011	82%
2010	45%
2009	21%

Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağların İmalatı Sektörünün Finansal Analiz Sonuçları

Bitkisel yağların imalatı ve ithal ürünlerin toplam parasal hacmi Türkiye'de yaklaşık 4 milyar dolar gibi ciddi bir piyasa hacmine ulaşmış olup, petrol ve ürünleri ticaretinden sonra Türkiye'nin en büyük ticari işlem hacmine ulaşan sektörü olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Tablo 9'da sektörün kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünü gösteren likidite oranları yer almaktadır.

Tablo 9. Sektörün Ödeyebilme Gücü

	2009	2010	2011
1-Cari Oran (%)	150,0	158,3	130,0
2-Likidite (Asit Test) Oranı (%)	101,6	97,5	80,6
3-Nakit Oranı (%)	21,5	22,0	15,7

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/sector/2012/index.htm>, Erişim Tarihi: 02.02.2013.

Bitkisel yağ sektörünün 2009 yılından itibaren üç yıllık mali tablolarının cari oran dengesinin 1,5'dan 1,58'e çıktığı, ertesi yıl 1,3'e gerilediği dikkat çekmektedir. Cari oranın, olması gereken genel kabul görmüş standart değeri gelişmiş ülkeler için 2'dir. Ancak Türkiye gibi uzun vadeli yabancı kaynak bulmanın güç olduğu ve sermaye piyasasının çok fazla gelişmemiş olduğu, gelişmekte olan ülkeler için bu oran 1,5 olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla bitkisel yağ sektörünün kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücünün 2009 ve 2010 yılları için olması gereken standart düzeyinde olduğu ancak 2011 yılı için standardın altında olduğu görülmektedir. Bitkisel yağ sanayinde faaliyet gösteren tesislerin borçlarını bir yıl içerisinde hızlı bir şekilde ödeyebilmesi gitgide zorlaşmıştır. Sektörde borç geri ödemeleri zayıflamış olup nakit bulunabilirliğinde sıkıntılar başlamıştır. Birçok tesis var olan kısa vadeli borçlarını uzun vadeli borçlarla değiştirmeye çabalamaya başlamıştır.

Sektörün cari oranının yanı sıra bir diğer önemli ödeyebilme gücü göstergesi likidite (asit-test) oranıdır. Asit-test oranının cari orandan farkı dönen varlıklardan

stokların ve hızlı bir şekilde nakit paraya dönüştürülemez varlıkların göz ardı edilmesi ile hesaplanmasıdır. Cari orana göre daha hassas bir orandır. Likidite oranının genel kabul görmüş standardı gelişmiş ülkeler için en az 1,5 iken, gelişmekte olan ülkeler için bu oran en az 1 olmalıdır. Oysa Tablo 9'da görüldüğü gibi 2009'da 1,01 gibi yüksek bir orandayken üç yıl içerisinde istikrarlı bir düşüş yaşamış ve sırasıyla 0,97 ve 0,8 olarak düşme eğilimine girmiştir. Bu da sektörün kısa vadeli borçlarını ödeme gücünün zayıfladığının bir göstergesi sayılabilmektedir. Stokların nakde dönüştürülemez durumda sektörde genel olarak kısa vadeli borçları ödeyememe sorunu bulunmaktadır.

Cari oran ve asit-test oranından daha hassas bir kısa vadeli borç ödeyebilme gücü göstergesine bakıldığında, nakit oranı incelenebilir. Nakit oranı cari orandan farklı olarak hazır değerlerle pazarlanabilir menkul kıymetleri toplayarak kısa vadeli yabancı kaynaklara oranlanmasıyla tespit edilmektedir. Tablo 9'da sektörün nakit oranı 0,215 olup 2010 yılında küçük bir artışla 0,22'ye çıkmış ertesi yıl 0,157'ye gerilemiştir. Dönen varlıklar içerisinde stokların ve alacakların payının büyük olduğu anlamına gelmektedir. Diğer likidite oranları gibi nakit oranı da sektörün nakit sorunu yaşadığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu oranlar sektörün satışlarındaki dalgalanmalar ve istikrarsız ticari faaliyetlerin sonucu olabilir.

Tablo 10'da sektörün finansal yapısı ile ilgili oranlar yer almaktadır.

Tablo 10. Sektörün Finansal Yapısı

	2009	2010	2011
1-Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı Oranı (%)	63,1	66,7	72,5
2-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı (%)	73,2	62,9	74,0
3-Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	69,3	66,4	69,7

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/sector/2012/index.htm>, Erişim Tarihi: 02.02.2013.

Bitkisel yağ sektöründe borç oranı incelendiğinde Tablo 10'da görülebileceği gibi 2009 yılında %63,1 ve izleyen iki yılda sırasıyla %66,7 ve %72,5 olarak sürekli bir artış eğiliminde olduğu görülmektedir. Üç yıl peş peşe artan borç oranı ödenen faiz giderlerinin de artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla vade faizleri bu dönemlerde sektöre büyük külfetler getirebilmektedir. Bitkisel yağ sektöründeki firmaların dönen varlık ağırlıklı çalışmaları ve maddi duran varlıklarının (net) toplam varlıklar içerisindeki ağırlıklarının düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sektörde varlıklar daha çok kısa vadeli kaynaklarla finanse edilmiş olup, banka kredileri en önemli finansman kaynağı olmuştur. Toplam yabancı kaynaklar içerisinde uzun vadeli kaynaklara göre daha ağırlıklı olarak kısa vadeli kaynakların fazla olması sektörün atak finanslama stratejisi izlediğini ve işletmelerin riskli faaliyetlerde bulduklarını göstermektedir.

Tablo 11’de ise sektörün varlıklarının etkinliğini ölçen oranlar yer almaktadır. Faaliyet oranlarının içerisinde alacakların ortalama tahsil süresi, alacakların devir hızı, stok devir hızı, sabit varlıkların devir hızı, toplam varlıkların devir hızı gibi parametrelere bakılarak değerdendirmeler yapılmaktadır.

Tablo 11. Sektörün Varlıklarının Etkinliği

	2009	2010	2011
1-Stok Devir Hızı (Kez)	7,3	6,7	7,9
2-Alacak Devir Hızı (Kez)	6,9	6,3	5,8
3-Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	5,1	4,5	6,4
4-Öz Kaynaklar Devir Hızı (Kez)	4,2	4,5	7,1
5-Aktif Devir Hızı (Kez)	1,6	1,5	1,9

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/sector/2012/index.htm>, Erişim Tarihi: 02.02.2013.

Tablo 11’de görüldüğü gibi 2009 yılında stok devir hızı 7,3 kez iken öncelikle 6,7 kez olarak gerilemiş sonrasında 7,9 kez olarak geri yükselmiştir. Buradan da anlaşılabilceğı gibi stok yönetimi anlayışı devir hızının artışına bağlı olarak daha fazla etkinlik kazanmıştır ve sektörün satış sorunu bulunmamaktadır. Alacak devir hızı ise 2009 yılında 6,9 kez iken izleyen yıllarda 6,3 ve 5,8 kez olarak düşme eğilimi göstermiştir. Sektördeki firmaların hem stok politikalarını hem de alacak politikalarını gözden geçirmeleri gerekmektedir. Likidite ve nakit oranlarından anlaşıldığı gibi, sektörün dönen varlıkları içerisinde ticari alacaklar ve stoklar önemli bir büyüklüğe sahiptir. Stok devir hızının artması ve alacakların tahsilatının hızlanması sektörün borçlarını ödemede finansal sıkıntıya düşmesini engelleyebilecektir.

Sektörde dönemsel ithal alternatif ürünlerin bulunabilirliğinden dolayı yerli firmalarda stok fazlalığı oluşmaktadır. Bunun nedeni ithal ürünlerin yerli ürünlerin önüne geçmesidir. Satış yapamayan firmalarda stoklar artmaktadır. Bu dalgalanmadan etkilenmemek için firmalar on iki ay boyunca üretim yapmayı hedeflemektedir.

Sektöre ilişkin karlılık oranları da Tablo 12’de görülmektedir. Karlılık oranlarının incelenmesi sektör için büyük anlam taşımaktadır.

Tablo 12’de net kar marjı 2009 yılında -%1,3 ile başlamış 2010 yılında %0,3 e yükselmiş ve sonraki yıl tekrar negatif değere düşerek -%0,4 olarak gerçekleşmiştir. Net kar marjının yanı sıra aktif karlılığının ve öz sermaye karlılıklarının da düşük olduğu ve eksilerde olduğu görülmektedir. Sektör kar etme potansiyeline ulaşamamıştır.

Tablo 12. Sektörün Karlılık Oranları

	2009	2010	2011
1-Kar ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar			
a)Net Kar (Zarar) / Öz Kaynaklar Oranı (%)	(5,7)	1,2	(2,5)
b)Net Kar (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	(2,1)	0,4	(0,7)
2-Kar ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar			
a)Faaliyet Karı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	2,1	2,0	3,2
b)Net Kar (Zarar) / Net Satışlar oranı (%)	(1,3)	0,3	(0,4)
c)Satılan Malın Maliyeti / Net Satışlar Oranı (%)	91,4	91,6	91,7
d)Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	6,5	6,4	5,1
Firma Sayısı:	45	45	45

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/sector/2012/index.htm>, Erişim Tarihi: 02.02.2013.

Pamuk A.Ş.'nin Finansal Analizi ve Sektör Oranları ile Karşılaştırılması

Pamuk A.Ş.'nin finansal tablolarının incelenmesi neticesinde hesaplanan finansal oranlara bakılarak, firmanın sektör içerisindeki durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 13'de Pamuk A.Ş.'nin kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücü görülmektedir.

Tablo 13: Pamuk AŞ'nin Likidite Oranları

	2009	2010	2011
Cari Oran	1,10	1,38	1,07
Likidite Oranı	0,33	0,98	0,23
Nakit Oranı	0,09	0,14	0,14

Pamuk A.Ş.'nin cari oranı 2009 yılında 1,10 düzeyinde gerçekleşirken 2010 yılında 1,38'e çıkmış ancak 2011 yılında iki yıl öncesinden daha düşük bir seviyeye düşmüştür. Bu oranlara bakıldığı zaman üç yıl için de cari oranın genel kabul görmüş standart oranın ve sektör ortalamalarının altında seyrettiği görülmektedir. Sektörde olduğu gibi oranlarda önce yükseliş sonra düşüş gözlenmektedir. Pamuk A.Ş.'nin cari oranları her yıl sektörün altında seyrettiğinden bankacılar tarafından kredibilitesi düşük olarak yorumlanabilmiş ve şirket kısa vadeli alacaklarını kapamakta zaman zaman güçlükler yaşamıştır.

Likidite oranı incelendiğinde Pamuk A.Ş.'nin 2009 yılında 0,33 olan likidite oranı ertesi yıl 0,98'e çıkmış 2011 yılında ise iki yıl öncesinin de altına, 0,23'e

gerilemiştir. Cari oran gibi likidite oranı da 2009 ve 2011 yıllarında sektör ortalamasının altında kalmış olup, 2010 yılında 0,98 ile 0,97 olan sektör likidite oranını yakalamış hatta az farkla geçmiştir. Firmanın dönen varlıkları içerisinde stok kalemlerinin fazla olması durumunda eğer firma stoklarını nakde dönüştüremez ise kısa vadeli borçlarını ödeyebilme gücüne sahip değildir. Stok fazlalığının nedeni sektörde eş zamanlı diğer firmaların da üretim yapmasından dolayı piyasada ürün fazlalığının oluşmasıdır. İhtiyaçtan fazla yapılan üretim, stokların artmasına neden olmaktadır.

Firmanın nakit oranları incelendiğinde ise yine diğer likidite oranlarında olduğu gibi sektörden düşük seyretmeye devam ettiği görülmektedir. Sadece 2011 yılında 0,157 olan nakit oranına Pamuk A.Ş.'de 0,14 oranıyla yaklaşmış diğer yıllar hep uzak kalmıştır. Buradan da çıkarılacak sonuç firmanın likiditesinin sektörün çok altında kaldığı gözlenmiş ve arzu edilen likiditeye geçişi düşük kalmıştır. Bu konuda firmanın neler yapabileceğine bakması ve kendisini geliştirmesi gerekmektedir.

Firmanın dönen varlıkları içerisinde stokları gibi alacakları da önemli bir paya sahiptir. Firma eğer stoklarını ve alacaklarını nakde dönüştüremez ise finansal sıkıntıya düşebilir ve kısa vadeli borçlarını ödeyemez duruma gelebilir. Dolayısıyla firmanın hem stok hem de alacak politikalarını gözden geçirmesi gerekmektedir. Firma üretime başlayacağı zaman önden satış yapıp ürünü stok etmeden sevk ederek avantaj yakalayabilir. Böylelikle ortalama alacak teslim süresini de kısaltmış olacak ve kısa zamanda nakit dönüşü olacaktır.

Tablo 14: Pamuk AŞ'nin Karlılık Oranları (%)

	2009	2010	2011
Net Kar / Net Satışlar	-0,12	0,12	0,07
Net Kar / Aktif	-0,25	0,20	0,09
Net Kar / Özsermaye	-0,67	0,48	0,4
Faal. Karı / Net Satışlar	3,5	13,5	11,1
Satılan Malın Maliyeti / Net Satışlar	87,9	81,3	83,1
Faaliyet Giderleri / Net Satışlar	8,5	5,0	5,7

Bitkisel yağ sektörünün karlılık oranı incelendiğinde satışların 2009 yılında çok düşük olduğu ve sektörün beklenenin çok altında işlemler gerçekleştirdiği fark edilmektedir. Sektörde -%1,3 olan karlılık oranı Pamuk A.Ş. firmasında Tablo 14'de görüldüğü üzere -%0,12 gibi görece daha iyi bir seviyede gerçekleşmiştir. Sektörün karlılığı 2009 yılında Pamuk A.Ş.'den daha fazla olumsuz etkilenmiş görünmektedir. Piyasaya göre firma, karlılık oranında daha sağlam durabilmiştir. Firma 2010 yılında pozitif geçmesine karşın %0,3 ile sektör ortalamasının altında kalmıştır. Ancak 2011 yılında tekrar düşük olan -%0,4 değerine düşen sektör ortalamasına karşılık Pamuk

A.Ş. firması %0,07 gibi düşük bir oranla da olsa pozitif yönde bir fark sağlamıştır. Bu da firmanın sektöre göre karlılığını daha hızlı bir şekilde toparladığını göstermektedir.

Aktif karlılığına (net karın aktiflere oranına) bakıldığında Tablo 14'de görülebileceği gibi firma %0,25 karlılık oranıyla zarar ederken diğer yandan sektör çok daha kötü bir oranla aynı 2009 yılı için -%2,1 değerinde kalmıştır. 2010 yılında toparlanan sektör aktif karlılık oranı %0,4 değerine ulaşırken firma oranı altında da kalsa en azından pozitif %0,2 oranına yükselmiştir. 2011 yılı için de tekrar negatif %0,7 değerine düşen sektöre göre firmanın aktif karlılığı pozitif değer %0,09'a ulaşmıştır.

Özsermaye karlılığı (net karın özsermayeye oranı) bitkisel yağ sektöründe 2009 yılına bakıldığında -%5,7 oranında gerçekleşmiştir. Diğer yandan Tablo 14'de görülebileceği gibi Pamuk A.Ş.'nin oranı -%0,67 ile kısmen daha iyi görünmektedir. Diğer karlılık oranlarının paralelinde firmanın 2010 yılı özsermaye karlılık oranı %0,48'e çıkmış ertesi yıl %0,4'e gerilemiştir. Ancak sektörün 2011 yılı özsermaye karlılığına bakıldığında -%2,5 gibi daha düşük bir oranla karşılaşılmaktadır. Sektörün özsermaye karlılığı üç yıl için düşük kalırken Pamuk A.Ş.'nin özsermaye karlılığının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Faaliyet karı bitkisel yağ sanayinde incelendiğinde 2009 yılı için %2,1 iken Pamuk A.Ş.'nin oranı %3,5 ile sektörün üzerine çıkmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Pamuk A.Ş. sektöre göre daha karlı bir çalışma yılı yaşamıştır. 2010 yılı incelendiğinde sektörün %2 olan oranı Pamuk A.Ş.'de %13,5 gibi yüksek bir rakama ulaşmıştır. Bu başarının temel nedeni olarak şirketin 2010 yılında yönetiminin değişmesiyle uygulanmaya başlanan başarılı çalışma stratejileri gösterilebilir. 2010 yılında yağlı tohum ekim sahasının da artmasıyla şirket çok daha uzun süreli aktif bir sezon geçirmiş olup, sabit maliyetlerini aşağılara çekebilmiştir. Sektörün 2011 yılı için az bir artışla %3,2 olarak faaliyet karı sağladığı yıl Pamuk A.Ş. %11,1 oranıyla sektörden yüksek faaliyet karı sağlamaya devam etmiştir.

Satılan malın maliyeti bitkisel yağ sektörü için 2009, 2010 ve 2011 yılları için sırasıyla %91,4, %91,6 ve %91,7 olarak oldukça benzer oranlarda gerçekleşmiştir. Sektör rakamlarının bu kadar yakın çıkmasının anlamı izleyen 3 yıl içinde sektörde ciddi değişiklikler olmadığını ve maliyetlerin yakın gerçekleştiğini göstermektedir. Pamuk A.Ş. açısından bu oranlar aynı yıllar için %87,9, %81,3 ve %83,1 olarak gerçekleşmiştir. Her yıl sektör ortalamasının altında kalan şirket oranları şirketin sektöre göre kaynaklarını daha verimli kullandığını ve böylece maliyetlerini aşağıya çekebildiğini göstermektedir. 2010 yılında Pamuk A.Ş.'nin makine-teçhizat modernizasyonuna gitmesiyle şirketin üretim maliyetlerinde azalma meydana gelmiştir. Şirket ayrıca amortisman ayırmanın avantajından faydalanmıştır.

Faaliyet giderlerine bakıldığında bitkisel yağ sektörünün 2009 yılı için %6,5 olarak gerçekleşen oranı, 2010 yılında %6,4 ve 2011 yılında %5,1 olarak kademeli düşüş göstermiştir. Bu azalma sektörün karlılığında pozitif yönde bir işaret vermektedir. Pamuk A.Ş.'nin faaliyet giderleri incelendiğinde izleyen aynı yıllar için %8,5, %5 ve %5,7 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2010 yılındaki azalmanın

nedeni pazarlama, yönetim ve ar-ge giderlerindeki azalmalar olarak gösterilebilmektedir. Satışlarda nakliye ücretleri 2011 yılında şirket tarafından karşılanmaya başlanmış olup çeşitli danışmanlık hizmetleri alınmıştır.

Bitkisel yağ sektörünün içerisinde bulunduğu likiditesi düşük, karlılık oranı zayıf olan 2009 yılı için alacak devir hızı yılda 6,9 kez çevrildiği kaydedilmiştir. Pamuk A.Ş.'nin alacak devir hızı ise aynı yıl için Tablo 15'de görüldüğü gibi, 15,24 kez/yıl gibi orantısal olarak çok yüksek bir değer bulunmuştur.

Tablo 15: Pamuk AŞ'nin Devir Hızları Oranları (kez/yıl)

	2009	2010	2011
Alacak Devir Hızı	15,24	3,24	6,83
Aktif Devir Hızı	2,06	1,58	1,21
Stok Devir Hızı	2,15	6,27	30,68
Özsermaye Devir Hızı	5,44	3,79	5,47

Firma 2009 yılı için sektörün sahip olduğu likidite oranından daha yüksek bir likidite oranına sahip olup, alacaklarının tahsili daha etkindir. Bunun nedeni firmanın riskli alıcılardan ziyade peşin, ödeme riski düşük alıcılara yönelmesi ve uzun vadeli kredili satışlardan sakınması olarak yorumlanabilir. Sektör alacak devir hızı 2010 ve 2011 yıllarında da küçük dalgalanmalar yaşamasına rağmen çok yakın düzeylerde değişiklik göstermiştir. Bu da sektördeki firmaların genelde yılda aynı devir hızında ürün satışı yaptığını ve tahsilat sürelerinin çok yakın olduğunu göstermektedir. Ancak Pamuk A.Ş. için aynı sonuca varmak mümkün değildir. Firma 2010 yılında alacak devir hızını 3,24'e düşürmüştü ertesi yıl tekrar 6,83'e çıkartmıştır. Alacak devir hızında büyük değişiklikler yaşayan firma netice itibarıyla sektöre daha uygun ve pozitif neticeler içeren satış prensibini uygulamaya koymuş başarılı olmuştur.

Bitkisel yağ sektörünün aktif devir hızı 2009 yılı için 1,6 kez/yıl, 2010 yılı için 1,5 kez/yıl ve 2011 için 1,9 kez/yıl olarak gerçekleşmiştir. Oldukça durağan değerler çizen aktif devir hızı Pamuk A.Ş. için aynı yıllarda sırasıyla 2,06 kez, 1,58 kez ve 1,21 kez olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla firmanın aktif devir hızının sektörle ilişki içerisinde olduğu neticesine ulaşılabilmektedir. Firma bu anlamda bitkisel yağ sanayinin büyük firmalarının finansal tablolarına çok paralel bir tablo oluşturmaktadır.

Bitkisel yağ sanayinin 2009 yılına ilişkin stok devir hızı 7,3 kez olarak belirtilmiştir. Sonraki yıllarda ise sırasıyla 6,7 ve 7,9 kez/yıl olarak artış sergilemiştir. Pamuk A.Ş.'nin stok devir hızı 2009 yılı için 2,15 kez/yıl, sonraki izleyen yıllar için ise 6,27 ve 30,68 kez/yıl olarak gerçekleşmiştir. 2009 ve 2010 yıllarında sektöre yakın stok devir hızına sahip olan firma 2011 yılında sektöre ciddi fark atmış ve çok yükselmiştir. Bu da firmanın stoklarını çok daha etkin bir biçimde satışlara

Songül KAKİLLİ ACARAVCI, Onur Cenk ERGÜVEN

dönüştürebildiğini göstermektedir. Firmanın stoklarıyla satışları arasında çok kuvvetli bir ilinti kurulmuş olup, firmanın stoklarını fazlaca depolamadığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Bitkisel yağ sanayinin öz sermaye devir hızı 2009 yılı için 4,2 kez, 2010 yılı için 4,5 kez ve 2011 yılı için 7,1 kez/yıl olarak gerçekleşmiştir. Pamuk A.Ş.'nin ise 2009 yılında daha iyi bir oranla 5,44 kez olduğu ancak izleyen yıllarda sektörün 3,79 ve 5,47 kez rakamlarıyla gerisinde kaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi firma bahsedilen son iki yılda özkaynaklarını fazla verimli bir şekilde değerlendirememiştir.

Tablo 16: Pamuk A.Ş.'nin Finansal Yapı Oranları (%)

	2009	2010	2011
Toplam Borçlar / Aktif Toplamı	62,08	58,20	77,74
Kısa Vadeli Borçlar / Toplam Borçlar	90,66	100	100

Bitkisel yağ sektörünün finansal yapı oranları incelendiğinde 2009 yılında %63,1, 2010 yılında %66,7 ve 2011 yılında %72,5 olarak hesaplanmıştır. Sürekli artan borç oranının anlamı dışarıdan çeşitli kredi tedarikçileri tarafından finanse edilen kaynakların artma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu borçların içeriğini kısa vadeli ve uzun vadeli borçlar birlikte oluşturmaktadır. Sektörün yanı sıra Pamuk A.Ş.'nin finansal tabloları incelendiğinde Tablo 16'da belirtildiği gibi 2009 yılında borç oranı %62,08 ile sektöre çok paralel gerçekleşmiştir. 2010 yılında %58,20 ile sektörün borç oranından fazlaca düşük seviyelere gerilemiştir. 2011 yılında ise %77,74 borç oranı ile sektör ortalamasının tekrar üzerine çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla sektör ortalamasının firma ile 2009 ile 2011 yılları arasında benzerlik gösterdiği söylenebilir. 2011 yılında firmanın sektöre nazaran borç oranı arttığından düzenli şekilde bankalara ödenmekte olan faiz giderlerinde de artma meydana geldiği sonucuna ulaşılmaktadır. Firmanın sahip olduğu nakit akışının çok düşük seviyelere gelmesi işletmenin kullanmış olduğu kredilerden kaynaklanacak kredi faiz ödemelerinde finansal olarak geri ödeme probleminin yaşanacağına dair bir işaret olmaktadır. Bu durumda da kredi geri ödemeleri gecikebilecek ve yeni krediler yüksek maliyetlerle karşılanabilecek hatta bu fonların tedarikinde problemler yaşanabilecektir.

Bitkisel yağ sektörünün kısa vadeli borçlarının 2009 yılında %73,2 oranında, 2010 yılında %62,9 oranında ve 2011 yılında ise %74 oranında olduğu görülmektedir. Bunun yanında Pamuk A.Ş.'nin 2009 yılında kısa vadeli borç oranı %90,66 olmuş, peşi sıra gelen iki yılda ise %100'e kadar tırmanmıştır. Buradan çıkarılacak sonuç ise firma uzun vadeli borçlara 2009 yılında çok az bir miktar yer vermiş olup, sonrasında ise tamamen kısa vadeli borçlara dayalı çalışmaya yönelmiştir. Firmanın riskinin yüksek olduğu ve atak finanslama stratejisi izlediği anlamına gelmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Ülkemizin kısıtlı ekilebilir topraklarında katma değeri yüksek olan ürünlerin ekilerek dış ithalata olan bağımlılığın azaltılması ulusal anlamda çok önemlidir. Ülkemizde yağlı tohumların ekim alanı maalesef istenen düzeyin çok altında gerçekleşmekte olup, sektörün %60 oranında ithalata dayalı üretim yaptığı bilinmektedir. Ülkede sıklıkla yetiştirilen hâkim yağlı tohum çeşitlerinin pamuk, ayçiçeği, soya fasulyesi ve kanola tohumu olduğu görülmektedir.

Uygun miktarda yağlı tohum üretimi yapan ülkeler gıda sanayinde ihtiyaç duydukları bitkisel yağı, yem sanayinde ihtiyaç duydukları küspeyi üretebilmektedirler. Türkiye'nin de ihtiyaç duyduğu bitkisel yağı üretmesi bu yağlı tohumları üretmesiyle sağlanabilecektir. Bitkisel yağ çeşitlerinden ayçiçeği yağı ülkemizde en fazlaca tüketilen ürün olma özelliğini göstermektedir. Tüketilen ithal bitkisel yağa bakıldığında ise palm yağlarının listenin başında yer aldığı görülmektedir. Ülkemizde kişi başı bitkisel yağ tüketimi 20 kg civarlarına ulaşmıştır. Ülkenin en büyük avantajı sağlık açısından çok kıymetli olan zeytin yetiştiriciliği bakımından yüksek hacimli ve kaliteli ürünler ortaya çıkartabilmesidir.

Devletin bitkisel yağ üretim hacmini artırıcı ve destekleyici teşvikler çıkarması ülkeden döviz çıkışının azaltılması, istihdamın artırılması, daha çok katma değer sağlayan ürünlerin yetiştirilmesi ve hammaddede dışa bağımlılığın azaltılması açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'de bitkisel yağ sektörünün bulunduğu noktayı ve potansiyel eksiklikleri göz önünde bulundurarak Hatay İli'nde kurulu bir tesisin sektördeki yerini tespit etmeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu finansal analiz çalışmasında firmanın sektörden daha riskli finanslama stratejisine sahip olduğu ancak yatırım ve harcama hareketlerinin daha az riskli olduğu, uzun vadeli kredili satışlardan kaçındığı tespit edilmiştir. Pamuk A.Ş. her ne kadar düşük cari oran ve likit oranına sahip olsa da alacaklarını kısa vadede tahsil ettiğinden dolayı avantajlıdır. Ödeyebilme gücü hem sektörde hem de şirkette nakit bulunabilirliğinin az olmasından dolayı zayıf görünmektedir. Bu sorunun önüne geçebilmek için üretim miktarında kısıntıya gidilip, stok devir hızı arttırılabilir. Firmaların stok devir hızlarını arttırmaları, alacaklarının tahsilatının hızlanması firmaların piyasaya olan borcunu kolaylıkla ödeyebileceği anlamına gelmektedir. Bununla birlikte alacak tutarını azaltıp mümkün olduğunca kredili satıştan kaçınılmalı ve kısa vadeli borç yapısından uzun vadeli borç yapısına geçilmelidir. Firma karlılığı sektördeki büyük firmalarla olan rekabet dezavantajından dolayı düşük kalmaktadır. Firmanın sahip olduğu varlıkları büyük oranda etkin kullanmaya özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Sektörün uzun vadelerle risk unsuru oluşturacak şekilde çalışması ciddi tahsilat problemlerini beraberinde getirmiştir. Uzun vadeli borçlanma yerine firmalar bünyelerine ortak katarak, sermaye artırımına giderek ya da hisse senedi çıkartarak büyüme yoluna gidebilir. Sektörün ihtiyaç duyduğu krediye düşük faiz oranlı banka destekleri verilerek sektör canlandırılabilir.

Sektöre zarar veren ithalat uygulamalarına da bir kısıtlama getirip özellikle yerli ürün hasat zamanlarında çiftçinin ithalata getirilecek gümrük vergisi ile korunması sağlanmalıdır. Bu şekilde çiftçi yağlı tohumdan kar elde edecek ve izleyen yıllarda ekim sahasını arttıracaktır. Ayrıca Tarım Bakanlığı'nın yağ sanayicisinin talep ettiği yağ oranı yüksek yağlı tohumların ekimini bölgesel prim ve teşvik uygulamalarıyla arttırması sektörün atıl kapasitesinin azaltılması açısından hayati önem taşımaktadır. Üretim kapasitesinin artırılması birim maliyetlerde düşüşe neden olacağı için karlılık oranlarında artış sağlayacaktır.

Nitekim bu çalışmada yapılan analiz neticesinde yağlı tohum ekiminin arttığı ve hammadde temininde sorun yaşanmayan 2010 yılında, hammadde temininde sorun yaşanan diğer dönemlere (2009 ve 2011) göre kapasite kullanım oranının yükselmesine bağlı olarak şirketin maliyetlerinde azalış olduğu için sektör genelinde karlılık değerlerinin arttığı, Pamuk A.Ş.'nin aynı dönemdeki karlılık değerlerinin sektöre göre daha yüksek gerçekleştiği saptanmıştır. Öte yandan Pamuk A.Ş.'nin sektöre göre daha fazla risk alan bir yaklaşımda olduğu ve atak finanslama stratejisine sahip olduğu görülmüştür.

Öte yandan yıl içerisinde 12 ay ihtiyaç duyulacak olan tarımsal ürünün hasadının 3 ay içerisinde başlayıp bitmesinden dolayı stok düzeyleri fazlaca yükselmektedir. Devletin yağ sanayicilerine ortak bir depo kullanım alanı tahsis etmesi hem fiyatların kararlı bir düzeyde seyretmesini sağlayabilir hem de yağlı tohumun daha sağlıklı koşullarda uzun süre fermante olmaksızın stoklanmasını sağlayabilir.

Kaynakça

- Alniak, B. (2013). Dosya: Antepfıstığı. *Tarla Sera Dergisi*, Mart, 23.
- Barford, E. (2013). Oilseeds Planting for profit Renewable Resources Waste not, want not. *Oils&Fats International Dergisi*, Temmuz.
- Basiron, Y. (2007). European Journal of Lipid Science and Technology. *Special Issue: Palm Oil*, 109, 289-295, *Palm Oil Production Through Sustainable Plantations, Weinheim*.
- Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği. (2012). *Yağlı Tohum Bitkiler & Bitkisel Yağlar*. İstanbul.
- Erem T., Sezgin A., Külekçi M. ve Kumbasaroğlu H. (2010). *Dünyada ve Türkiye'de Ayçiçeği Üretimi ve Dış Ticaretindeki Gelişmeler*. İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Erzurum.
- Fidan H. ve Özçelik A. (2003). "Türkiye Ekonomisi Yönünden Ayçiçeğinin Önemi". *Türkiye 1. Yağlı Tohumlar, Bitkisel Yağlar ve Teknolojileri Sempozyumu Bildirileri*, 22-23 Mayıs 2003, (Ed.:Dölekoğlu,T.) İstanbul: Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği Yayınları, 83.

- Genç, F. (2010). *Türkiye Bitkisel Yağlar Ticaret Dengesi*. FOI 2010 –Fats&Oils, İstanbul.
- Göksu, Ç. (2010). *Vegetable Oils and Fats. Export Promotion Center of Turkey*, Ankara.
- Hasanoğlu, H. (2009). Anorganik Kimya. http://www.kimya.sakarya.edu.tr/Anorganik%20Kimya/anorganik_%20kimya-2009/hasanoglu.pdf (Erişim Tarihi: 22.12.2011).
- Haspolat, I. (2012). Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar ve Biyogüvenlik. *Ankara Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, 59, 75-80.
<http://www.bysd.org.tr/DisTicaretGoster.aspx?ID=507>, 2013 (Erişim Tarihi: 14.12.2011).
- James, C. (2011). 2011 Yılında Üretilen Transgenik Ürünlerin (GDO) Global Durumunun Özeti. ISAAA, 43.
- Kocagöz, B. (2003). "Pamuk Çekirdeğinin Türkiye Yağ İhtiyacının Giderilmesindeki Rolünden Hareketle Pamuk Üretimine Geleceği". *Türkiye 1. Yağlı Tohumlar, Bitkisel Yağlar ve Teknolojileri Sempozyumu Bildirileri*, 22-23 Mayıs 2003, (Ed.:Dölekoğlu,T.) İstanbul: Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği Yayınları, 114-117.
- Koçak, İ. (2007). *Türkiye’de Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağ Piyasası Analizi ve Alternatif Politikalar: Ampirik bir Uygulama*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Miran, B. (2005). *Türkiye’de Tarım*. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, İzmir.
- Onurlubaş E. ve Kızılaslan H. (2007). *Türkiye’de Bitkisel Yağ Sanayindeki Gelişmeler ve Geleceğe Yönelik Beklentiler*. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Öner, T. (2006). *Soya Sektör Raporu*. İstatistik Şubesi, İstanbul.
- Öztürk F., Yalçın M. ve Dıraman H. (2009). Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi, 4, 2. http://teknolojikarastirmalar.com/pdf/tr/02_2009_4_2_58_411.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2011).
- Serin, Ö. (2011). *Dünya ve Türkiye’de Pamuk Tohumu Üretimi; Arz-Talep Dengesi*. Bitkisel Yağlar Konferansı, İstanbul.
- Sırtıoğlu, İ. (2013). *Turkey Oilseeds and Products Annual Report*. Global Agricultural Information Network.
- TCMB (2013). <http://www.tcmb.gov.tr/sektor/2012/index.htm> (Erişim Tarihi: 02.02.2013).
- Tekçe, A. (2011). *Türkiye’de Ayçiçeği Tohumu Üretimi, Arz ve Talep Dengesi*. Bitkisel Yağlar Konferansı, İstanbul.
- Tekçe, A. (2013). *Yağlık Ayçiçeği & Ayçiçeği Yağı Üretimi ve Arz/Talep Dengesi*. Bitkisel Yağlar Konferansı, İstanbul.

Songül KAKİLLİ ACARAVCI, Onur Cenk ERGÜVEN

Türkiye İstatistik Kurumu <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 11.12.2012).

Uğur, E. (2011). Yağlı Tohumlu Bitkiler, Bitkisel Yağlar Konferansı, İstanbul.

Uğur, E. (2012). *Yabited 1.Bitkisel Yağ Kongresi*. Türkiye’de Yağlı Tohum Bitkileri Üretimi ve Bitkisel Yağ Sanayi Konferansı, Adana.

Uğur, E. (2013). Yağlı Tohumlu Bitkiler, Bitkisel Yağlar Konferansı – 2013, İstanbul.

Unipro, <http://www.unipro.com.tr/Hakkimizda.html> (Erişim Tarihi: 22.03.2012).

USDA,<http://www.fas.usda.gov/psdonline/psdreport.aspx?hidReportRetrievalName=BVS&hidReportRetrievalID=706&hidReportRetrievalTemplateID=8> (Erişim Tarihi: 15.09.2013).

Yılmaz, N. (2009). *Ayçiçeği Yağı*. Uluslararası Ticaret Merkezi, İstanbul.